

Kıbrıs'ta Gali Plânı'na Göre Toprak Meselesi

The Territorial Issue in Cyprus According to the Ghali Plan

Soyalp Tamçelik*

Özet

Bu araştırmada, Gali Plânı'na göre Kıbrıs'ta toprak müzakereleriyle ilgili esaslar ele alınmıştır. Bundan hareketle araştırmadaki temel amaç, adı geçen müzakerelerin teknik boyutunu, tarafların siyasal tutumlarını, ekonomik özelliklerini ve Kıbrıs'ta kurulmak istenen yeni sisteme göre etkilerinin neler olacağını göstermektir. Esasında Kıbrıs'ta toprak düzenlemeleriyle ilgili olarak yapılan çalışmalar, olayların sebepleri ve buna etki eden faktörleri doğru bir şekilde incelemekle anlaşılabilir. Zira taraflar arasında cereyan eden toprak müzakerelerini, basit bir 'yayılmacılık' veya 'toprak fetişizmi' olarak değerlendirmek büyük bir hatadır. Dolayısıyla taraflar arasında toprak düzenlemelerinin yapılması, düşünülen çözümün en önemli parçalarından birisi olarak dikkati çekmektedir. Kaldı ki toprak konusu, Kıbrıs'ta ilgili görüşmelerde ana kriterlerinden birisi olarak ortada durmaktadır. Lakin bu konuyla ilgili olarak yapılacak düzenlemelerde, meselenin diğer unsurlarla olan irtibatının kopartılması veya 'mesele, sadece buymuş' gibi gösterilmesi, doğru bir yaklaşım değildir. Aksi bir durumun yaşanması halinde tarafların meşru ihtiyaçlarının, beklentilerinin ve kaygılarının karşılanması mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla her iki tarafın da kalıcı çözüme ulaşabilmesi için ilgili konularda karşılıklı ve birbirine denk tavizler vermesi, en gerçekçi yaklaşım olarak ortada durmaktadır. Bundan hareketle araştırma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Gali Plânı'na göre toprak müzakerelerinin esasları değerlendirilmiş, ikinci ve son bölümde ise toprak düzenlemeleriyle ilgili olarak yapılan müzakereler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Gobi Plânı, Gali Plânı, Toprak, Harita, Federasyon, İki bölgelilik.

Abstract

In this research, the essentials concerning the territorial negotiations in Cyprus have been addressed according to the Ghali Plan. Based on this, the main purpose of this research is to display the technical dimension of the above-mentioned negotiations, the political approaches of the parties, the economic features, and the possible effects of the negotiations according to the new system wanted to be established in Cyprus. Actually, the works conducted regarding territorial adjustments in Cyprus could be understood by correctly examining the reasons of events and the factors affecting these, because considering the territorial negotiations developed between the sides simply as 'expansionism' or territorial fetishism' is a great mistake. Therefore, making territorial adjustments between the sides draws attention as one of the most important parts of the solution considered. Moreover, the issue of territory stands out as one of the main criteria in the meetings held over Cyprus, because breaking off the connection of the issue with other factors or displaying it as if 'this is the only issue' during the adjustments to be made is not a correct approach. If an opposite situation develops, it will not be possible to meet the parties' legal requirements, expectations and worries. Therefore, in order for both sides to achieve a permanent

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler, e-mail: soyalp@hotmail.com

Gazi

Akademik
Bakış

103

Cilt 6 Sayı 11
Kış 2012

solution, making mutual and balanced concessions to each other seems as the most realistic approach. Based on this, the research consists of two main sections. The first section deals with the essentials of the territorial negotiations according to the Ghali Plan, while the second and final section examines the negotiations conducted on the territorial adjustments.

Keywords: Cyprus, Gobi Plan, Ghali Plan, Land, Map, Federation, Bi-zonal.

Giriş

Kıbrıs'ta toprak düzenlemeleriyle ilgili olarak yapılan çalışmalar, her şeyden önce olayların gerçek sebepleri ve buna etki eden faktörleri doğru bir şekilde incelemekle anlaşılacaktır. Çünkü Kıbrıs'ta toprak konusunu basit bir 'yayılmacılık' veya 'toprak fetişizmi' olarak görmek büyük bir hatadır.

Aslında sözü edilen coğrafya üzerinde tarihsel, kültürel ve sosyal yönden birbirine benzeyen, ancak benzediği kadar da birbirinden ayrılan iki halk yaşamaktadır. Dolayısıyla Kıbrıs'ta iki taraf arasında toprak düzenlemelerinin yapılması, düşünülen çözümün unsurları arasında önemli bir faktör olarak durmaktadır. Zaten bu durum, başından beri her iki tarafın da kabul ettiği ve müzakereye hazır olduğu bir konu olarak dikkati çekmektedir. Ancak bu konu, meselenin diğer unsurlarıyla irtibatının kesilmesi, 'öncelikli mesele sanki buymuş' gibi düşünülmesi ve bu yapılırken, Türk tarafının meşru ihtiyaçlarının veya kaygılarının göz ardı edilmesi, istenilen amaca ulaşmada pek de kolaylık sağlamayacaktır. Dolayısıyla "işin bu yönü, Rumların istediği gibi olsun, gerisi sonra düşünülür"¹ şeklindeki değerlendirmeler, kabul edilebilir bir yaklaşım değildir. Kaldı ki böyle bir yaklaşımın, mantıkla ve müzakere tekniğiyle de izahı mümkün değildir. Zira diplomaside, konula ilgili olarak yapılan girişimlere 'salam taktiği' uygulaması denmektedir. Özellikle bu konudaki ısrar, bugüne kadarki çözüme hiçbir katkı sağlamamıştır. Aksine meselesinin çözümünde sürekli olarak toprak konusunun gündeme gelmesi, taraflar arasında müzakere şansını ortadan kaldıran bir unsur olarak görülmüştür.

Gerçek şu ki Kıbrıs'ta 'toprak' dahil tüm meseleler, esas olarak *al-ver den-genin* korunmasına veya en azından bu sürecin başlatılmasına imkân veren bir yöntemle çözümlenebileceği görülmüştür. Bunun için de baştan beri *federasyon*, en makul çözüm şekli olarak ileri sürülmüştür. Ancak bununla ilgili olarak federal devletin, federe devletler üzerindeki yetkilerinin ne olacağı veya ne olması gerektiği üzerinde durulmamıştır.²

Bundan hareketle Türk tarafının; aşırı olmayan, objektif ölçülere göre makul kabul edilebilen ve hakkaniyete uygun olan birtakım *toprak tavizlerinin* verilmesi uygun görülmüştür. Ne var ki Türk tarafının vereceği *toprak tavizi*,

1 "Yılmaz'ın Değerlendirmesi", *Hürriyet Gazetesi*, 9 Ocak 1992, No: 325681, s. 11.

2 1997 Yılı Sonu İtibarıyla Kıbrıs Sorunu, Hazırlayan: Dış Politika ve Savunma Grubu, Siyasî ve Sosyal Araştırmalar Vakfı (SİSAV), İstanbul 1998, s. 6 [Bundan sonra 'SİSAV, 1998' olarak ifade edilecektir]; Soyalp Tamçelik, *Kıbrıs Meselesinin Çözüm Plânları (BM'nin 789 Sayılı Kararına Göre)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008, s. 700 (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 700.

egemen Türk devletinde yaşayacak Rumların sayısı ters orantılı olması istenmiştir. Zira Türk tarafı, kendi egemen bölgesi içinde, mümkün oldukça az sayıdaki Rum'u barındırmak istemektedir. Ancak ters orantı gereği, bunu başarabilmek için mümkün olduğunca çok toprağın verilmesi istenmiştir.³ İşte bu araştırmada incelenmeye çalışılacak konu da budur. Zira bu konu, halen sürmekte olan görüşmelerde de tartışılan ana konulardan birisidir.

Bu araştırmada uygulanan yöntem konusuna gelince, konu esas itibarıyla *süreç analizine* dair bir yöntem uygulanmıştır. Dolayısıyla geleneksel hadise naklinin yerine, daha çok analitik tarih ikame edilmeye çalışılmıştır. Bu yöntemle, Kıbrıs'ta toprak müzakerelerinde ortaya çıkan sorunların fonksiyonel özellikleri, tarafların meseleyi müzakere tarzları ve tutum analizleri karşılaştırılmalı olarak irdelenecektir.

Gali Plâni'na Göre Toprak Müzakerelerinin Esasları:

Toplumlararası görüşmelerin başladığı 1992 yılı başında, toprak müzakereleriyle ilgili olarak bir dizi tartışma yaşanmıştır. Özellikle 1992 Şubatında yapılan müzakerelerde *toprak* ve *yer değiştiren kişiler* konusunda yoğunlaşıldığı ve bu konu üzerinde derin görüş ayrılıklarının olduğu görülmüştür. Bu yüzden toprak konusunda müzakereler yapılırken, *toprak* ve *yer değiştiren kişiler* konusunda makul bir *denge* kurulamamıştır.

Aslında bu *denge* kurulamaması, toprak müzakerelerinden çok daha önemli bir konudur. Zira toprak müzakereleriyle ilgili olarak çıkabilecek iç politika güçlükleri, her iki tarafı da tedirgin edecek boyuttadır. Dolayısıyla her iki tarafın da bu konuya daha geniş bir bakış açısıyla bakması gerektiği açıktır. Ancak bu bakış açısına her iki tarafın da sahip olduğunu söylemek mümkün değildir.

Özellikle Türk tarafı, bu konuda çok hassas ve duyarlıdır. Zira Türkler daha küçük, lakin mütecanis bir bölgenin, daha geniş, ancak demografik olarak Rum nüfusunun fazla olacağı bir bölgeden daha iyi olduğunu düşünmektedirler.⁴

Bunun dışında müzakere tekniği açısından hiçbir şey vermeden, bir şeyin alınması mümkün olmadığından, tarafların *'öncelikler listesini'* iyi saptaması gerekmektedir. Böylece taraflar, ikinci dereceli öncelikler için birinci dereceli öncelikleri tehlikeye atmamış olacaklardır. Dolayısıyla taraflar, *"almak için vermenin de gerektiğini"*⁵ bileceklerdir. Özellikle bu durum, Türk tarafı için çok dikkat çekicidir. Zira Türk tarafı için az miktarda ve egemen toprak parçası üzerinde

3 Halil Fikret Alasya, "Yavru Vatan'ın Vatan Oluşu", *Tercüman Gazetesi*, 3 Mart 1992, No: 12558, s. 6.

4 *Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 789 (1992) Sayılı Kararının Işığında Kıbrıs Sorunu ve Türkiye*, Siyasî ve Sosyal Araştırmaları Vakfı (SISAV), İstanbul 1993, s. 39 [Bundan sonra '*SISAV, 1993* olarak ifade edilecektir]; Tamçelik, adı geçen tez (a.g.t.), s. 700-701.

5 SISAV, adı geçen eser (a.g.e.), 1993, s. 41.

Gazisi

Akademik
Bakış

105

Cilt 6 Sayı 11
Kış 2012

Türklerden oluşmuş homojen bir siyasal yapının kurulmasıyla, çok miktarda toprağı elinde bulundurması ve kendi bölgesinde çok sayıda *Rum vatandaşının* olması arasında bir tercih yapmalıdır. Rum tarafı için *bir kısım göçmenin* evine dönmesiyle, *bütün göçmenlerin* evine dönmesi arasında bir tercih yapması gerekmiştir. Hiç kuşku yok ki, bu tercih oldukça zor, zahmetli ve acıdır. Ancak birinci tercihin, uzun vadede yarar sağlayacağı göz önünde bulundurulduğunda, diğer tercihlerin önemi daha kolay anlaşılacaktır.

Bundan da anlaşılıyor ki, taraflar arasında toprak müzakereleri devam ederken, üzerinde çözüm arayışının sürmesi gereken üç önemli konu daha ortaya çıkmıştır. Bu konuları *toprak düzenlemeleri*, *yer değiştiren kişiler* ve *mülkiyet* şeklinde sıralandırmak mümkündür. Esasında bu konuların tamamı, başlı başına birer sorundur. Çünkü her birinin, kendi yapısından kaynaklanan başlıca pürüzleri vardır. Örneğin Kıbrıs Rum yönetimi altına geçecek *bölgelerde* devlet hakimiyeti nasıl sağlanacaktır; devir-teslim sistemi nasıl yapılacaktır; geçici yönetimin koşulları nelerdir gibi sorular, gerçekçi bir şekilde cevaplandırılmamışlardır.

Özellikle *toprak düzenlemeleriyle* ilgili olarak yapılacak değişikliklerde diğer yönetimin kontrolüne geçecek *kişilerin* durumu ne olacaktır; hangi haklara sahip olacak veya hangi haklardan mahrum kalacaklardır; bu kişilerin rehabilite edilmesi mümkün olacak mıdır; iş ve ikamet sorunları nasıl halledilecektir veya bunlarla ilgili kaynak nasıl temin edilecektir? Dolayısıyla cevaplanmamış bir yığın soruyla karşı karşıya kalındığı görülmüştür.

Mülkiyet konusu ise en zor konulardan birisidir ve içinden çıkılması en güç meselelerin başında gelmektedir. Zira bu konu, birçok konuyla ilgili olması açısından bir hayli karışıktır. Örneğin şahsın mülkiyeti ile ilgili olduğundan özel hukukla, kişinin hakları ile ilgili olduğundan insan haklarıyla, uluslararası hukukla ile ilgili olduğundan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve AB müktesebatıyla, dinî ve vakıf malları ile ilgili olduğundan vakıflar hukukuyla, siyasetle ile ilgili olduğundan ulusal çıkarlarla, güvenlikle ile ilgili olduğundan iki bölgelelikle doğrudan ilgilidir ve çözümlenmesi oldukça güçtür.

Dolayısıyla *toprak müzakereleri* başlığı altında yapılan pazarlıkların, sadece çıplak araziden söz edilerek gerçekleştirilecek olması doğru bir yaklaşım değildir. Kaldı ki bu müzakerelerin başarıya ulaşılabilmesi için diğer konularda da mutabakata varılması ve toplumların bu mutabakatı referandumlarla onaylaması gerekmektedir. Kısacası bu süreç, oldukça karışık ve çözümlenmesi oldukça zor bir sistemin parçası gibidir. Bundan hareketle denebilir ki, müzakerelerden bir sonuç elde edebilmek için ilk önce bu sorunla muhatap olan kişilerin tatmin edilmesiyle, ardından toplum haklarının korunmasıyla, iki

Gör

Akademik

Bakış

106

Cilt 6 Sayı 11

Kış 2012

devletin kurucu haklarının sağlanmasıyla, garantör devletlerin ulusal çıkarlarının dengelenmesiyle ve son olarak da küresel güçlerin veya birliklerin tatmin edilmesiyle aşılabileceği düşünülmektedir.⁶

Bu düşünceden hareketle ilk kez 1991 Martında toprak ayarlamaları ile olarak kapsamlı müzakerelerin başladığı görülmüştür. Ne var ki yürütülen müzakerelerde toprak konusunda kayda değer gelişmeler yaşanmamıştır. Özellikle de tarafların, toprak müzakerelerinde yapılması gereken birçok şey ve alması gereken birçok risk vardır. Dolayısıyla toprak konusunda yapılacak düzenlemeler, çözümün esasını oluşturduğu görülmüştür. Zira tarafların toprak konusunda ilerleme sağlanması hâlinde, kapsamlı bir anlaşmaya ulaşılabilirliği düşünülmüştür.

Özellikle *Gali Fikirler Dizisi'*nde de ifade edildiği gibi Türk ve Rum toplumları, 1977 Doruk Anlaşması'nı göz önünde bulunduracakları ve federe devletlerin her biri, egemen olması düşünülen toprağın miktarında mutabık kalacakları dile getirilmiştir.⁷ Böylece *Gali Fikirler Dizisi'*ne göre Kıbrıs'ta kurulacak federasyonun *iki kesimliliği*, her bir federe devletin bölgesinde açık nüfus ve mal mülkiyeti çoğunluğuna sahip olması garanti edilecektir. Bununla birlikte anlaşmaya ilâve edilen haritayla⁸ birlikte, her iki federe devletin toprakları belirlenecek ve bu bölgeler, federal anayasaya dahil edilerek güvence altına alınacaktır.

Görüşmelerin yapıldığı bir sırada BM Genel Sekreteri, *toprak* ve *göçmenler* konusunda yeni bir açılım daha yapmıştır. Buna göre Gali'nin ortaya attığı bu formülle, Türklere %28 oranında toprak bırakılması ve iade edilecek topraklara en az 50 bin Rum göçmenin dönmesi tasarlanmıştır.⁹ Ancak bu formülle öngörülen toprak oranında bir azalma olmayacağı, New York'ta iade edilecek bölgelerle ilgili olarak müzakerelerin başlayacağı, hatta bununla ilgili olarak *Gobi haritasının* esas alınacağı belirtilmiştir. Ne var ki Denктаş'ın *Güzelyurt* bölgesini iade etmeyeceğini açıklaması planları alt üst etmiştir. Bunun üzerine BM, Türk tarafı nezdinde sondaj çalışmalarına başlamıştır. Ancak BM temsilcileri, Denктаş'la yaptığı görüşmede, Türk tarafının *toprak* konusunda birtakım kriterler öne sürdüğünü görmüşlerdir. Aslında Denктаş, Türklerin toprak konu-

6 Soyalp Tamçelik, "Kıbrıs'ın Batı Dünyası Açısından Jeopolitik Önemi ve Siyasî Algılamaları", *II. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Bildiri Kitabı-I (21-23 Ekim 2010)*, Yayına Hazırlayan: Ulvi Keser, Cilt III, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara 2011, s. 159-182.

7 "Birleşmiş Milletler Çözüm Plânının Tam Metnini Açıklyoruz", *KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Arşivi*, Dosya: BM Çözüm Plânları, Tarih: 1992, s. 4; Mehmet Ali Akpınar, "Birleşmiş Milletler Çözüm Plânının Tam Metnini Açıklyoruz", *KKTC Başbakanlık Enformasyon Müdürlüğü Arşivi*, Dosya: BM Çözüm Plânları, Tarih: 1992, s. 1.

8 "Birleşmiş Milletler Çözüm Plânının Tam Metnini Açıklyoruz", *KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Arşivi*, Dosya: BM Çözüm Plânları, Tarih: 1992, s. 4; Akpınar, adı geçen belge (a.g.b.), s. 1.

9 "Gali Formülü", *Simerini Gazetesi*, 11 Nisan 1992, No: 1205, s. 5; "Rum Basın Özetleri", *KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, Dosya: Rum Basın Özetleri, Tarih: 11 Nisan 1992, s. 5.

sundaki mülkiyet haklarının, devlet arazisiyle birlikte %33¹⁰ olduğunu belirtmiş olmasına rağmen Türklerin toprak konusunda vereceği tavizle ilgili olarak herhangi bir rakam belirtmemiştir.

Esasında Denктаş'ın öne sürdüğü kriterler, *su kaynaklarıyla* ve toprağın *tarıma elverişli* olup olmadığıyla yakından ilgilidir. Ne var ki BM temsilcileri, Türk tarafının toprak konusunda vereceği tavizle ilgilenmektedirler. Bu yüzden BM yetkilileri *Güzelyurt* bölgesini gündeme getirmişlerdir. Çünkü *Güzelyurt* bölgesi, Türkler için stratejik bir anlam ifade etmektedir. Buna göre Türkler, kendi bölgesindeki tek *su kaynağını* Rumlara vermek istememektedirler.

Bu sırada Denктаş, gelen baskıları öteleyebilmek ve Rum tarafının pozisyonunu ölçmek için federal devletin '*egemenlik*' ve '*dönüşümlü başkanlık*' konularını gündeme getirmiştir. Ancak Denктаş'ın bu girişimi, Rumların kararlı tutumu nedeniyle başarılı olamamıştır. Bunun üzerine toprak konusunda *kesin* bir şey söylemekten kaçınan Denктаş, BM'yle ilgili temaslarında sürekli olarak manevra yapma ihtiyacı hissetmiştir.¹¹ Çünkü Denктаş, müzakere sürecinde *reddeden* taraf gibi görünmek istememiştir. Ancak Denктаş, müzakere süreci boyunca konuların özüne inmekten kaçınmış ve bağlayıcı olmaktan hep uzak durmuştur.¹² Aslında müzakere tekniği açısından değerlendirildiği zaman Denктаş'ın savunduğu husus, *toprak* ve *anayasa* konusunda '*al-ver*'¹³ sürecinin hayata geçirilmesinden başka bir şey değildir. Kaldı ki bu yöntem, *toprak* ve *anayasa* konusunda kurulacak dengenin işlevselliğini ortaya çıkarmıştır. Zira Türk tarafı, federal anayasada *egemenliği* ve mutlak *eşitliği* elde edebilmek için vereceği toprak tavizinin ne kadar olacağını düşünmektedir. Buna göre Türkler, ne kadar çok toprak verirlerse, o kadar çok anayasal hak elde edileceklerine dair bir anlayışa kapılmışlardır. Ancak verilecek toprakla ilgili olarak birtakım kriterlerinin olduğuna vurgu yapan Denктаş, Türk tarafının toprak konusunda %33'e kadar düşebileceğini belirtmiştir. Aslında bu oran, Türk tarafının müzakere esnasında talep edeceği oranı göstermesi açısından dikkat çekicidir. Bundan da anlaşılıyor ki, Türk tarafının, *Güzelyurt* bölgesini verme gibi bir niyeti yoktur. Hâl böyle olunca Türk tarafının *toprak* ve *anayasa* konusundaki istekleri, *uygulanabilirlikten* uzak kalmıştır. Zira Türk tarafı, uyguladığı siyaset gereği toprak konusunda *asgari* taviz vermek istemekte, buna karşın anayasa konusunda *azami* isteklerde bulunmaktadır. Bunun üzerine müzakere süreci tekrar sıkıntıya girmiştir.

Tıkanan süreci tekrardan açmaya çalışan BM temsilcileri, Türk tarafına yeni bir öneride bulunmuşlardır. Bu öneriye göre *Güzelyurt* kasabası yerleşim

10 "Toprak Konusu", *Fileleftheros Gazetesi*, 14 Mayıs 1992, No: 4022, s. 1; "Rum Basın Özetleri", Türk Ajansı Kıbrıs Arşivi (TAKA), Dosya: Rum Basın Özetleri, Tarih: 14 Nisan 1992, s. 1.

11 Tamçelik, *a.g.t.*, s. 702.

12 "Toprak Konusu", *Fileleftheros Gazetesi*, 14 Mayıs 1992, No: 4022, s. 2; "Rum Basın Özetleri", Türk Ajansı Kıbrıs Arşivi (TAKA), Dosya: Rum Basın Özetleri, Tarih: 14 Nisan 1992, s. 2.

13 "Toprak, Egemenlik ve Maraş", *Fileleftheros Gazetesi*, 4 Mayıs 1992, No: 6322, s. 2; "Rum Basın Özetleri", TAKA, Dosya: Rum Basın Özetleri, Tarih: 4 Mayıs 1992, s. 2.

birimi olarak Rum yönetimine verilmesi, tarımsal arazi olarak bahçelerin ise Türk idaresine bırakılması öngörülmüştür.¹⁴ Bunun yanı sıra *bahçeler* bölgesiyle *Türk mahallesi* arasında, bağlantı mahiyetinde yeni bir koridorun oluşturulması da vardır. Aslında BM'nin bu önerisi, Güvenlik Konseyi'nin 750 (1992) sayılı kararına dayanmaktadır. Dolayısıyla bu önerinin hukukî yönü oldukça sağlamdır. Zira 750 sayılı karar, *toprak* ve *göçmenler*¹⁵ konusuna, özellikle değinen bir karar olarak dikkati çekmektedir. Ne var ki Türk tarafı, başta *toprak* ve *göçmenler* konusu olmak üzere hemen hemen her konuda bağlayıcı olmaktan uzak durmuştur. Dolayısıyla diplomatik çevreler, Denктаş'ın *toprak* konusunda takındığı tutumu, özellikle de *Güzelyurt* bölgesinin geri verilmesiyle ilgili olumsuz tavrını, *pazarlık* sürecinde elini güçlendirmek olarak değerlendirmişlerdir.

Aslında siyasî gözlemciler, Denктаş'ın '*çelişkili bir tutum*'¹⁶ takındığına işaret etmektedirler. Zira Denктаş, bir yandan BM Genel Sekreteri'nin fikirlerini kabul ettiğini açıklamakta, öte yandan *Güzelyurt* bölgesini vermemekten ve göçmenlerin dönüşünü reddetmekten bahsetmektedir. Dolayısıyla Denктаş, *Fikirler Dizisi*'ni %91 oranında kabul ettiğini açıklarken, bu tutumuyla çelişir mahiyette bir tavır sergilediğini iddia etmektedirler. Bunun üzerine Rumlar, Türklerinin olumsuz tutumundan söz ederek, BM kararlarının hayata geçirilmesinin ve müeyyideler uygulanmasının, zaruri bir hâl aldığını dile getirmişlerdir.

Bunun üzerine Genel Sekreter'in Kıbrıs Özel Temsilcisi *Oscar Camillion*, *toprak* ve *göçmenler* konusunda yeni bir zemin arayışına girmiştir. Bu arayışın sonucunda, Türk tarafının ehemmiyetle üzerinde durduğu ilkelerden olan toprağın *stratejik değeri* ile ekonomik açıdan *yaşayabilirlik* kriterleri terk edilmiştir. Dolayısıyla BM temsilcileri ile Türk yetkilileri arasında yapılan görüşmelerde, '*demografik kriterin*'¹⁷ tekrardan ana unsur olarak değerlendirilebileceği belirtilmiştir. Böylece BM yetkilileri, Türk tarafının hatalı olarak belirlediği stratejik çabışmalarına karşı, daha caydırıcı politikalar üretmeye başladıkları görülmüştür.

Bu esasa göre meskün Rum köyleri *Rum kesimine*, Türk köyleri de *Türk kesimine* bırakılacaktır. Bundan hareketle Türk kesiminin toprak oranı %28-29 olarak düşünülmüştür. Kaldı ki *Gobi*'nin hazırladığı harita da bu ilke dayanmaktadır. Ancak *Gobi haritasında* olduğu gibi sınır, *düz bir çizgi* olmaktan ziyade, birçok noktalarında girintili çıkıntılı olması kararlaştırılmıştır. Bunun dışında Lefke'de bir *Türk kantonunun*, Karpaz'da ise bir *Rum kantonunun* olması da öngörülmüştür.¹⁸ Ancak Karpaz kantonunun Rum kesimiyle bağlantılı olması için bir başka formül daha düşünülmüştür. Özellikle *Karpaz kantonunun* Rum kesimine bağ-

14 "Toprak Konusu", *Fileleftheros Gazetesi*, 14 Mayıs 1992, No: 4022, s. 2; "Rum Basın Özetleri", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Özetleri, Tarih: 14 Nisan 1992, s. 2.

15 "Görüşmelerin Kaderi", *Fileleftheros Gazetesi*, 14 Mayıs 1992, No: 2112, s. 1; "Rum Basın Özetleri", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Özetleri, Tarih: 14 Nisan 1992, s. 1.

16 "Toprak ve Su", *Eleftherotipia Gazetesi*, 15 Mayıs 1992, No: 7258, s. 3; "Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 15 Mayıs 1992, s. 3.

17 "Camillion Yeni Zemin Arıyor", *Proina Nea Gazetesi*, 30 Mayıs 1992, No: 269, s. 1.

18 *a.g.g.*, s. 1.

lanmasıyla ilgili *koridorun* açılması, İngiliz hariciyesi tarafından düşünüldüğü sanılmaktadır.¹⁹ Esasında bu bile İngiltere'nin toprak konusundaki etkinliğini anlamak açısından yeterlidir.

Ne var ki Türk tarafı, mevcut bu gelişmeleri layığıyla değerlendirememiştir. Zira Türk tarafı, toprak konusundaki tavrını başından itibaren belirleyememiştir. Aslında Türk tarafı, federal devlette Türklere bırakılacak toprak oranının %29+ oranında olabileceğini, ta başından itibaren kabul etmiştir.²⁰ Özellikle bunu, 29 Mart 1986 tarihli anlaşma taslağında da kabul eden Türk tarafı, yeni süreçte bu tavrını değiştirmiş ve bu orandan daha yüksek rakamlar zikretmeye başlamıştır. Esasında Türk tarafının tavrı değişikliğinin başlıca sebebi şudur: Her şeyden önce Türk tarafı, *toprak* konusunda vereceği tavizlere karşılık, *anayasada* ve özellikle *merkezî hükümet* ile ilgili kriterlerde, Rum tarafından tavizler koparma çabasına girdiği görülmüştür. Ancak Türk tarafının izlediği taktiksel hatalar, amacına ulaşmasını engellediği gibi, müzakerelerde *uzlaşmaz* taraf olarak da görünmesine neden olmuştur.

Bunun üzerine Rumlar, daha uzlaşıcı görünmesi ve *toprak düzenlemeleriyle* ilgili olması açısından *yer değiştiren kişiler* konusunu gündeme getirmişlerdir. Özellikle bu konuyu dile getiren Rumlar, 1974'te yerlerinden ayrılan 180.000²¹ Rum'un yeniden evlerine dönmesini veya en azından büyük bir miktarına bu şansın verilmesini sağlayan bir tavizi arzulamaktadırlar. Görüleceği gibi bu istek, toprak konusunda *mal mübadelesini* ve *tazminatlarla sınırlanmasını* öngören ve ayrıca *iki kesimliliğin* sulandırılmasına karşı çıkan Türk tarafının isteklerine tamamen ters düşmektedir.

Hâlbuki çeşitli diplomatik çevreler, Kıbrıs Rum ve Türk toplumlarının *1977 Doruk Anlaşması'nın* ilgili hükümlerini göz önünde bulundurmasını, her bir federe devletin yöneteceği toprak miktarının karşılıklı olarak belirlenmesini istemişlerdir. Ancak her iki taraf da çeşitli görüşler ileri sürerek bu konuyu halledememişlerdir.

Bunun üzerine Gali, müzakere sürecinde devreye girerek anlaşma metnine yeni bir *harita* eklemiş ve bazı küçük değişiklikler yapmak suretiyle bunun kabul edilmesini istemiştir.²² Özellikle bu durumdan rahatsız olan Denктаş, diplomatik manevra yaparak, toprak konusunda şu hususları dile getirmiştir. Buna göre Türk yönetimi altına girecek bölgenin *yüzölçümü*, şimdiki hat kadar olmasını, Güzelyurt bölgesinin *su kaynaklarının* mevcut Türk yönetiminde kal-

19 Tamçelik, *a.g.t.*, s. 703.

20 *Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü-Yarını*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 1995, s. 6.

21 1974 Barış Harekâtı'ndan sonra göç eden Rumların sayısına bkz... Soyalp Tamçelik, "20. Yüzyılda Kıbrıs'taki İç Göç Hareketleri ve Toplumsal Özellikleri", *1. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Bildiri Kitabı-1 (21-23 Kasım 2008)*, Yayınma Hazırlayan: Ulvi Keser, Cilt I, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara 2009, s. 209-256.

22 "Birleşmiş Milletler Çözüm Plânının Tam Metnini Açıklyoruz", *KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Arşivi*, Dosya: BM Çözüm Plânları, Tarih: 1992, s. 4; Akpınar, *a.g.b.*, s. 2.

masını, Türk yönetimi altında bulunacak bölgenin, Dikelya İngiliz Üs Bölgesi ile (Aynikola bölgesi) doğrudan temasının sağlanmasını ve Luricina, Lefke, Pile ve Pergama gibi Türk köyleri, Türk yönetimi altında bulundurulmasını talep etmiştir.²³

Yukarıdan da anlaşılacağı üzere Kıbrıs Türk yönetimi altına girecek bölgenin kriterleri gayet açık, belirgin ve iddialıdır. Ancak bu kriterler, daha çok *Mağusa* bölgesinde yapılacak coğrafi düzenlemelerle ilgili olduğu dikkat çekicidir. Ne var ki Güzelyurt bölgesinde de toprak düzenlemelerinin yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla bu bölgeyle ilgili olarak yapılacak düzenlemelerin, evlerine geri dönecek Rum göçmenlerin sayısının kısıtlayıcı nitelikte olması istenmiştir.²⁴

Toprak Düzenlemeleriyle İlgili Olarak Taraflar Arasında Yapılan Müzakereler

Kıbrıs meselesinin hallinde *toprak düzenlemeleri* konusunu, her iki tarafa ait olan görüşlerin, bir şekilde bağdaştırılması gerektiği ortadadır. Ancak bu bağdaştırma, her iki tarafın temsilcileri arasında değil, *BM'nin* ve *Amerikalıların* aracılığıyla olduğu görülmüştür.

Bu sırada Rum tarafına ciddi baskılar da yapılmıştır. Özellikle Rum tarafından *toprak* ile *göçmenler* konusunda, öngörülen formülü kabul etmesi istenmiştir. Buna karşın Rum tarafına, Türklerin *dönüşümlü başkanlık* taleplerini geri çekeceği vaadi verilmiştir. BM, özellikle de bunu sağlayabilmek için Türk tarafının vereceği toprağın "*hangi oranda ve hangi bölgelerden*"²⁵ olacağı yönünde açıklama yapmasını istemiştir. Bununla ilgili olarak Yunanlı yetkililer, *toprak* ve *göçmenler* konusunda ilerleme kaydedilmesi hâlinde,²⁶ *Fikirler Dizisi*'ni kabul edebileceklerini açıklamışlardır.

Esasında Yunan hükümeti, Rum tarafının *Enosis*'ten vazgeçmiş olmasını ciddi bir taviz olarak görmüştür. Ayrıca Yunan hükümeti, Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti'nin *bağımsızlığına* yönelmelerini acılı bir taviz olarak değerlendirmiştir.²⁷ Dolayısıyla Rum ve Yunan cephesi açısından, *Zürih Anlaşması*'yla kurulan *üniter* yapılı devletten vazgeçilmesini²⁸ ve *federasyona* yönelik yeni bir devletin kurulmasını, kabulü zor bir taviz olarak görülmüştür.

Buna göre Rumlar, şimdiki sınır çizgilerin "*işgali altındaki*" durumla oluşturulamayacağını, aksine bunun "*nüfusa oranla*" olması gerektiğini savunmuşlardır.²⁹ Bu yüzden Rumların savunduğu tez, Türk topraklarının %25'den fazla

23 "Toprak ve Göçmen Konuları", *Simerini Gazetesi*, 5 Haziran 1992, No: 2994, s. 2.

24 "Toprak ve Göçmen Konuları", *Eleftherotipia Gazetesi*, 11 Haziran 1992, No: 1932, s. 1.

25 "Butros Gali'nin İhtarı", *Fileftheros Gazetesi*, 12 Haziran 1992, No: 6089, s. 3.

26 "Yunan Hükümetinin Tutumu", *Simerini Gazetesi*, 13 Haziran 1992, No: 2147, s. 2.

27 "Vasilii 'Harita Var' Diyor", *Fileftheros Gazetesi*, 13 Haziran 1992, No: 5214, s. 1.

28 Orbay Deliceirmak, *Toprak Konusu ve Rum Tutarsızlıkları 1964-1996*, KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi (Yayınlanmamış Özel Rapor), Lefkoşa 1997, s. 39.

29 Şebnem Şenyener, "Vasilii: Kıbrıs'ta Türklere Yüzde 27 Toprak Kalmalı", *Sabah Gazetesi*, 18 Haziran 1992b, No: 85521, s. 10.

olamaması gerektiğine dayanmaktadır. Ne var ki BM, bu görüşe katılmamış ve New York'ta başlayan görüşmelerde Gali haritasını sunarak, Türk tarafına %28.2³⁰ oranında toprak bırakılmasını öngörmüştür.

Gali, Türk ve Rum görüşlerini öğrenmek ve tarafları uzlaştırmak için başlattığı müzakereler esnasında, Türk tarafının da kendi *haritasını*³¹ hazırladığı görülmüştür. Böylece New York'ta tarafların *haritalı* önerileri ile çetin bir müzakerelere sürecinin yaşadığı müşahade edilmiştir. Ancak Gali, müzakerelerin daha ilk gününden itibaren Türk tarafına uyarı yapmış ve Türk heyetini diplomatik baskı altına almaya çalışmıştır. Gali'nin özellikle Türk tarafına yaptığı uyarı, "*görüşmelerin toprak ve yerlerinden edilenler konularında yoğunlaşacağı*"³² şeklinde olması dikkat çekicidir. Aslında BM'nin böyle bir yöntemi seçmesi, taraflar arasındaki görüş ayrılığının en çok bu iki konu üzerinde olmasından kaynaklanmaktadır.³³ Bunun üzerine BM yetkilileri, özellikle muhtelif haritalar üzerinde çalışmaya başlamışlar ve *Gobi hattının* bir benzerini geliştirerek, yeni bir *hat*³⁴ ortaya atmışlardır. Ancak KKTC'nin egemenliği altında bulunan toprakların aynen muhafaza edilmesini isteyen Denктаş, bunu kabul etmemiştir.

Aslında denebilir ki Türk tarafı, Doruk Anlaşmalarının *toprak* konusu ile ilgili bölümlerini tamamıyla terk ettiği ve konu ile ilgili olarak yeni koşullar ileri sürdüğü görülmüştür. Buna göre Türk tarafının ileri sürdüğü öneriler, Türk bölgesinde bulunan Lefke, Luricina (Akıncılar), Pergama (Beyarmudu) gibi Türk köylerinin, yine Türk yönetimi altındaki bölgelerde kalmasını, Kıbrıslı Türklerin yeniden göçmen durumuna düşürülmemesini, Türk kontrolündeki kıyı uzunluğunun değişmemesini, Batı Mesarya'nın su kaynaklarının Türk yönetiminde kalmasını ve Türk kesiminin, İngiliz Üs bölgesi (Dikelya ve Aynikola) ile temasının olmasını istemiştir.³⁵

Yukarıda da görüleceği gibi Türk kesiminin Dikelya İngiliz üs bölgesi ile temasının olması hakkındaki Türk tarafının öne sürdüğü talep, Rum tarafını endişelendirmiştir. Çünkü Türk tarafının bundan amaçladığı şey, İngilizlerin bir gün adadan çekilmesi hâlinde, Dikelya üs bölgesine sahip çıkmak istemesidir. Aslında Türk kesiminin Dikeyla üs bölgesi ile temasının olması demek, Mağusa bölgesi ile belirli köylerin Rum kesiminden kopması demektir. Bu durumda Türklerin nüfus oranından çok daha fazla toprak sahibi olmasına ve Dikelya üs bölgesini ele geçirme imkânını kazanmasına neden olabilecektir. Bu ne-

30 "Toplumlararası Görüşmelerde Maraş", *Kıbrıs Gazetesi* – Özel Maraş Eki, 18 Haziran 1993, No: 906, s. 10.

31 Doğan Uluç, "Denктаş ve Vasiliu Yumuşama Yarışında", *Sabah Gazetesi*, 20 Haziran 1992a, No: 36651, s. 9.

32 Şebnem Şenyener, "Kıbrıs Görüşmelerinde Çetin Pazarlık", *Sabah Gazetesi*, 20 Haziran 1992a, No: 855245, s. 9.

33 "Toprak ve Göçmen Konuları", *Eleftherotipia Gazetesi*, 19 Haziran 1992, No: 289, s. 2.

34 "Yüzde 29'ün Üstünde Toprak", *Fileftheros Gazetesi*, 21 Haziran 1992, No: 6537, s. 1.

35 a.g.g., s. 1; Deliceirmak, a.g.r., s. 42.

denledir ki Rumlar, Türk kesiminin Dikelya üs bölgesiyle doğrudan temasının olmasını istememektedirler.

Müzakere tekniği açısından bakıldığında ise Rumlar, bu konuda pazarlık yaparak toprak düzenlemelerinde avantaj sağlamak istemişlerdir. Örneğin Rumlar, Lefke bölgesi hariç, Güzelyurt körfezinden başlayıp Maraş'a kadar uzanan sınır boyunca 20 kadar yerleşim biriminin alınmasını hedeflemişlerdir. Ayrıca Karpaz'da hâlen Rumların iskân ettiği yerlerin de kendilerine verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.³⁶

Türk tarafı ise *sulanabilir arazi, denize çıkış noktaları, tarımsal bölgeler ve ekonomik işlerlik* gibi kıstaslara ters düştüğü için, Rum taleplerine olumsuz cevap vermiş ve yeni oluşan şartlar gereği, *toprak tavizinden ziyade, ancak "hudut düzenlemelerinin"*³⁷ yapılabileceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Denктаş, '*makul düzeyde*'³⁸ toprak tavizinin yapılabilmesi için karşılıklı '*al-ver*' sürecinin başlatılmasını ve Rum tarafının '*ne vereceğinin*' belli olmasını şart koşmuştur. Ancak Gali haritasının açıklanması, Türk tarafının pazarlık şansını azaltmıştır.

Aslında Genel Sekreter Gali, her iki tarafı da uzlaştırabilmek için muhtelif *haritalar* hazırlamaya çalışmıştır. Gali, hazırlanan haritalarda özellikle Türk tarafından daha çok toprak vermesini istemiştir. Bunun üzerine Gali, ilgili haritaları görüşmek için Türk ve Rum heyetlerini 15 Temmuz 1992 tarihinde New York'ta yapılacak müzakere çağırıştır. 14 Ağustos'a kadar süren 5 haftalık süre zarfında Gali, Rumlar adına Türk tarafından istenen bölgeleri almaya çalışmıştır.

Bu sırada ABD Dışişleri Bakanı *James Baker*, Türk tarafına baskı yapabilmek için bu sürece iştirak etmiştir. Bunun üzerine *Baker*, Denктаş'a ve Türk Dışişleri Bakanı *Hikmet Çetin*'e bir mektup göndermiştir. *Baker*, mektubunda Denктаş'ın bu haritayı müzakere edebileceğini, ancak genel olarak *reddedemeyeceğini* dile getirmiştir.³⁹ Türk tarafı ise kendileri için pazarlık şansının kalmadığını ve bunun kabul edilecek bir şey olmadığını dile getirerek, bu tutumu protesto etmiştir.

Aslında ABD, BM ile işbirliği yaparak, toprak konusunda bir uzlaşma formülü geliştirmek istemiştir. Bu formüle göre Türk tarafına %29.5⁴⁰ oranda toprak bırakılması öngörülmüştür. Aslında bu oran, 1992 Haziranında taraflar arasında yapılan temaslardan ve her iki tarafın ileri sürdüğü taleplerin ortalamasından ortaya çıktığı anlaşılmıştır.⁴¹ Böylece Amerikalılar, bu formülle Türk

36 Uluç, Doğan Uluç, "Kıbrıs Görüşmeleri Arpa Boyu", *Sabah Gazetesi*, 24 Haziran 1992b, No: 755212, s. 13.

37 Uluç, *a.g.m.*, s. 13.

38 "HDP, SDP: Gizlilik Kalkmalı", *Kıbrıs Gazetesi*, 3 Temmuz 1992, No: 618, s. 3.

39 Halil Fikret Alasya, "Bir Denктаş Var!", *Tercüman Gazetesi*, 10 Eylül 1993, No: 32251, s. 8.

40 "Rumlar, Makarios Haritasını Sunacaklar", *Simerini Gazetesi*, 17 Temmuz 1992, No: 6147, s. 3; "Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 17 Temmuz 1992, s. 3.

41 Tamçelik, *a.g.t.*, s. 707.

Gazi

Akademik
Bakış

113

Cilt 6 Sayı 11
Kış 2012

tarafını tatmin edileceğini ve 40-45 bin Rum göçmenin evine dönmesini sağlayarak Rum tarafını da ikna edileceğini düşünmüştür. Durum bu merkezde olunca ABD, her iki tarafa da baskı yaparak, nihai çözüme ulaşabileceğini tahayyül etmiştir. Ancak Türk tarafı, yapılacak müzakerelerin *toprak, harita ve yerlerinden edilen kişilerin* durumuyla sınırlı kalmamasından son derece rahatsız olmuştur.

Bunun üzerine BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi *Oscar Ca-million* ve BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs danışmanı *Gustave Feissel*, hazırlanan Kıbrıs haritasını, Denктаş'ın önüne tekrar koymuşlardır. Bu haritaya göre Rum yönetimine iade edilecek bölgeler Lefkoşa'dan başlayarak, Mağusa'ya kadar uzanan 150 millik sınır boyunca Rum yerleşimine *açılması* kararlaştırılmış ve 20'den fazla köyün *iadesi* tasarlanmıştır.⁴²

Türklerin bu teklifine karşın Rumların istediği, Türk yönetiminde kalacak toprağın %27.5 oranında olması, Maraş ve Güzelyurt'un büyük bir bölümünün geri verilmesi, 34 köyün Rumlara iade edilmesi ve 50-80 bin Rum'un evine dönmesidir.⁴³ Ayrıca Karpaz bölgesi için de özel bir statü istemektedirler. Gerçi bu statünün bir benzeri, Rum yönetimi altındaki kalacak Luricina (Akıncılar) ve Bergama (Beyarmudu) kantonları için de geçerli olacaktır. Durum bu merkezde olunca, *toprak ve göçmenler* konusunda ilerleme sağlanamamış ve diğer konulara geçilmemiştir.

Hâlbuki Türk tarafının toprak konusunda önerdiği yerler, Maraş bölgesi de dahil 20 köyün iadesidir. Dolayısıyla taviz olarak verilmesi düşünülen bölgelerin büyük bir çoğunluğu Mağusa'dır ve bu oran %4'lük bir bölüme tekabül etmektedir. Aslında Türk tarafının hesaplamalarına göre *40 bin* civarındaki Rum'un bu bölgelere dönebileceği tahmin edilmiştir.⁴⁴ Böylece adı geçen bölgelerden taşınacak *Türklerin ve yerleşiklerin* sayısı, oldukça az olacağı düşünülmüştür. Esasında şunu ifade etmek mümkündür ki, Türk tarafı, Rum göçmenlerin hiçbir şekilde Türk yönetimindeki bölgelere dönmesini ve *iki bölgeliliğin* sulandırılmasını istememektedir.

Bunun üzerine diplomatik bir hamle yaparak dikkatleri bir başka yöne çekme isteyen Denктаş, harita üzerinde görüşmeyi kabul etmeyeceğini, ancak 1977-1979 Doruk Anlaşmaları'nda öngörülen kriterlerin, uzmanlardan oluşacak *komitelerce* görüşülmesini talep etmiştir. Buna gerekçe olarak da *Gali haritasının* kabul edilmesi hâlinde 50-60 *bin* Kıbrıslı Türk'ün yeniden göç ederek, evsiz ve barksız kalacağı gösterilmiştir.⁴⁵ Ancak Genel Sekreter, Denктаş'ın bu önerisini kabul etmemiştir. Genel Sekreter'in gerekçesi ise oldukça ilginçtir. Zira Genel

42 Uluç, *a.g.m.*, 1992a, s. 9.

43 "BM'nin Yeni Belgesi", *Agon Gazetesi*, 20 Temmuz 1992, No: 986, s. 2; "Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 20 Temmuz 1992, s. 2.

44 "New York Görüşmelerinde En Kritik Gün", *Fileleftheros Gazetesi*, 24 Temmuz 1992, No: 128, s. 2.

45 Deliceirmak, *a.g.r.*, s. 63.

Sekreter, toprak konusunun uzmanların işi olmadığını dile getirmiş ve bu işin “siyasal bir karar”⁴⁶ olduğuna dikkat çekmiştir.

BM'nin özellikle iade edilmesini istediği 48 köye karşılık, Türk tarafının 20⁴⁷ köyü iade etmesi, *Güzelyurt* başta olmak üzere birçok yeri iade etme niyetinde olmadığı,⁴⁸ buna karşın Mağusa kazasına bağlı bazı sınır köylerini iade etme önerisinde bulunduğu ortaya çıkmıştır. Ancak Türk tarafı, daha ılımlı görünmek için toprak tavizindeki yüzdeler kavramını %32'den %29'a⁴⁹ kadar düşürmüştür. Esasında Türk tarafının bu taktiği, *uygulama* ve *zamanlama* açısından oldukça iyi plânlanmıştır. Zira müzakerelerin çıkmaza girdiği bir sırada, bu formülün ortaya çıkması, görüşmelerin seyrini yeniden değiştirmiştir.

Özellikle BM Genel Sekreteri ile görüşen Denктаş, 1985 yılında kabul ettiği %29+ toprak oranını tekrardan kabul etmeye hazır olduğunu açıklamıştır.⁵⁰ Ayrıca Denктаş, Maraş ve 20 köyün iade edilmesiyle ilgili bir de harita sunmuştur. Ancak bu haritada *Güzelyurt*'un iade söz konusu değildir.

Bunun üzerine Gali, Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi ile görüşmüş ve Türk tarafının *Gali haritasını* kabul etmesinde ve *Güzelyurt*'un iade edilmesinde ısrarlı olunacağını belirtmiştir. Kaldı ki Genel Sekreter'in ve Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinin tutumu, Denктаş'ın, dolayısıyla da Türk tarafının *Güzelyurt*'un iadesi için izlediği olumsuz tavrın karşısında sertleşmesine neden olmuştur. Bu yüzden Denктаş'ın %29+ toprak önerisini içeren ve *Güzelyurt*'u Türk bölgesinde bırakan harita, Genel Sekreter ve Güvenlik Konseyi daimi üyeleri tarafından kabul edilmemiştir. Özellikle Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi, Denктаş'ın *harita olmayan haritasının* tatmin edici olmadığını belirtmişler ve bir harita görülecek ise bunun *Gali haritası* olacağına dikkat çekmişlerdir. Görüleceği üzere BM Genel Sekreteri ve Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin bütün dikkati ve ilgisi, özellikle *Güzelyurt* bölgesinde odaklanmıştır. Bundan da anlaşılmalıdır ki, toprak konusunda önemli olan husus *toprak oranından* ziyade, *Güzelyurt* bölgesinin iadesidir.⁵¹

Bunun üzerine Türk tarafına uygulanan baskı giderek artmaya başlamıştır. Lakin Denктаş, beklenmedik bir anda yeni öneriler sunmuş ve dikkatleri bir başka yöne çevirmeyi başarmıştır. Buna göre Denктаş, Türk tarafının %5 oranında taviz verebileceğini belirtmiştir.⁵² Aslında Denктаş'ın gayesi, Türk tarafına yapılan baskıları, Rum tarafına yönlendirmekten başka bir şey değildir. Gerçek şu ki, Denктаş'ın sunduğu harita, BM ve ABD uzmanlarınca detaylı bir

46 “New York Görüşmelerinde En Kritik Gün”, *Fileleftheros Gazetesi*, 24 Temmuz 1992, No: 128, s. 2.

47 “Denктаş, 20 Köy İade Etmeyi Önerdi”, *Alithia Gazetesi*, 24 Temmuz 1992, No: 744, s. 2.

48 Deliceirmek, *a.g.r.*, s. 62.

49 “Denктаş'ın Önerisi Kabul Edilmedi”, *Pronia Nea Gazetesi*, 25 Temmuz 1992, No: 928, s. 4; “Rum Basın Bülteni”, *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 25 Temmuz 1992, s. 4.

50 “Denктаş'ın Önerisi Kabul Edilmedi”, *Fileleftheros Gazetesi*, 25 Temmuz 1992, No: 6547, s. 4; *a.g.b.*, s. 4.

51 *a.g.g.*, s. 4; *a.g.b.*, s. 2.

52 *a.g.g.*, s. 4; *a.g.b.*, s. 5.

Gazisi

Akademik
Bakış

115

Cilt 6 Sayı 11
Kış 2012

şekilde incelenmiş ve bu inceleme sonucunda, önerilen haritanın %30+⁵³ olduğu saptanmıştır.

Bunun üzerine Rumlar, Türklerin toprak konusundaki *uzlaşmazlığını* göstermek için Güvenlik Konseyi'nin devreye girmesini ve Türklerin kınanmasını istemişlerdir.⁵⁴ Hâlbuki BM ile ABD yetkilileri, Türk tarafını kınayıcı herhangi bir karar almak istememektedirler.⁵⁵ Çünkü bu kararın sonuçları, stratejik çıkarılara zarar verebilecek niteliktedir. Buna rağmen Türk tarafına, baskı yapmaktan da geri kalmamışlardır. Fakat bu baskı, Kuzey Kıbrıs'ta ciddi bir toplumsal muhalefetin doğmasına da neden olmuştur.

Özellikle New York'ta yapılan görüşmelerinde diplomatik teamüllere, eşitliğe ve müzakere tekniğine ters düşen baskılarla *Gali haritasının* empoze edilmek istenmesi, KKTC Meclisi'nin olağanüstü toplanmasına ve 31 Temmuz 1992'de tarihî bir karar almasına neden olmuştur. Bu kararda, Kıbrıs meselesinin baskı ve tehditlerle adil ve kalıcı bir barışa ulaşılamayacağı ve bunun aksinin gerçekleşmesi hâlinde, Türk halkının bu durumu kabul edemeyeceği vurgulanmıştır.⁵⁶

Bu arada Vasiliu, Denktaş'ın bütün baskılara rağmen kabul etmediği *Gali haritasını*, daha önceleri Turgut Özal, Süleyman Demirel ve Mesut Yılmaz'ın⁵⁷ da kabul ettiğini açıklaması, kamuoyunda ciddi tartışmalara neden olmuştur. Ancak adı geçen liderler, bu açıklamaları tekzip etmişlerdir.⁵⁸

Örneğin Cumhurbaşkanı Turgut Özal "*Bush'la harita görüşmedim*" derken, Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Büyükelçi Kaya Toperi, "*Cumhurbaşkanımızın Bush'la yaptığı görüşmede toprak konusu hiçbir zaman ele alınmamış ve herhangi bir harita söz konusu olmamıştır*"⁵⁹ şeklinde açıklama yapmıştır. Başbakan Demirel ise Vasiliu'nun iddiaları konusunda, "*Ben şahsen harita görmedim; mutabakat da vermedim. Biz bu işi Rauf Bey'e bıraktık. Biz bu meselenin içinde de değil, dışında da değiliz; ancak kenarındayız*" diyerek bu iddiayı yalanlamıştır.⁶⁰

Bu sırada New York görüşmeleri için yeni bir formül bulunmuştur. Bu formüle göre *toprak düzenlemeleri, göçmenler ve mülkiyet* konularının eş zamanlı olarak ele alınması kararlaştırılmıştır. Ancak Rum tarafı, bu türden bir formülü "*Denktaş'ın başarısı*"⁶¹ olarak değerlendirdiğinden karşı çıkmıştır.

53 Deliceırmak, *a.g.r.*, s. 69.

54 "Rum Liderlerin Görüşleri", *Haravgi Gazetesi*, 27 Temmuz 1992, No: 1221, s. 2.

55 "Güvenlik Konseyi Toplanacak", *Simerini Gazetesi*, 30 Temmuz 1992, No: 987, s. 1.

56 Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Üzerine Bildiriler*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP) Yayınları, Lefkoşa 1998, s. 249.

57 Halil Kecoğlu, *Kıbrıs Sorunu*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara 1995 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 54.

58 Şükrü S. Gürel, *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1993, s. 108.

59 Kecoğlu, *a.g.t.*, s.55.

60 Kecoğlu, *a.g.t.*, s.55.

61 "Denktaş'ın Başarısı", *Kıbrıs Gazetesi*, 2 Ağustos 1992, No: 318, s. 10.

Bunun üzerine BM yetkilileri, %29+'lık önerinin *Gali haritasına* nasıl uyarlanacağına dair yeni bir komitenin kurulmasına çalışılmışlardır. Ayrıca *toprak* konusu görüşülürken, bu konusu ile ilintili olan *mülkiyet* ve *göçmenler* konusuyla da eş zamanlı olarak müzakerelerin başlamasına karar verilmiştir. Aslında bu formül, ABD'nin Ankara nezdinde yaptığı baskıların bir sonucu olarak uygulamaya koyulmuştur.

Bu sırada Vasiliu, Genel Sekreter'in "*madalyonun iki yüzü*"⁶² olarak tanımladığı *toprak* ve *göçmenler* konusunda anlaşma olmaması hâlinde, diğer konulara geçilmesinin söz konusu olamayacağını açıklamıştır. Denктаş ise Genel Sekreteri ile yaptığı görüşmeden sonra ilkin *yerlerinden edilen kişiler* konusu, daha sonra da *anayasal* konuların görüşülmesine dair beklentisini yinelemiştir. Aslında Denктаş'ın bu konuyu dile getirmesindeki sebep, Genel Sekreter'in ve ABD yönetiminin daha önce vaat ettiklerini bir yana bırakarak, Türk tarafını istenilen çizgiye getirme gayretlerinden kaynaklanmıştır.

Aslında Genel Sekreter'in Denктаş'a kabul ettirmeye çalıştığı formül, Türk tarafının öncelikle ne kadar toprak vereceğini açıklaması, ardından %28.2 oranını kabullenmesi, akabinde *göçmenler* konusunda anlaşmaya varılması ve en sonunda da *anayasal* konulara geçilmesidir. Fakat bu süreçte Türk heyetinin ciddi bir endişesi vardır. Çünkü Türk tarafı, toprak tavizinde bulunduktan ve Rumlar da toprağı aldıktan sonra "*anayasa konusunda hiçbir şey vermez ise ne olacaktır?*"⁶³ sorusu akılları kurcalamaktadır.

Bu yüzden Türk tarafı, nihaî çözümle ilgili parametrelerini çok iyi bir şekilde saptaması gerekmiştir. Özellikle müzakere sürecinde Türk tarafı, *toprak* ve buna bağlı *Güzelyurt* bölgesiyle ilgili pozisyonunu, en ince ayrıntısına kadar belirlemeye çalışmıştır.⁶⁴ Zira Türk tarafı, Türk heyetinin nereye kadar gidebileceği veya nerede durup, nerede ilerleyebileceği belirlemek istemiştir.

Ancak bütün bunlar göstermektedir ki, toprak konusundaki gelişmeler, "*ihtilafın sonuna gelindi*" şeklinde yorumlanmamalıdır. Kaldı ki Türk tarafına göre toprak konusundaki bütün teklifler, bütünlüklü bir anlaşmasının bir cüzünü oluşturmaktadır. Örneğin bütünlüklü bir anlaşmasının içerisinde *Türk halkının egemenlik hakkı*, *Türk ordusunun garantörlüğü*, *mülkiyetin sıfırlanması* ve *göçmenlerin eski topraklarına dönüşü* de vardır.⁶⁵ Dolayısıyla bütün bunlar üzerinde mutabakata varıldığı takdirde, belli bölgelerin verilmesi mümkün olabilecektir.

Bunun içindir ki Genel Sekreter Gali, 21 Ağustos 1992 tarihinde bir rapor hazırlamış ve bu raporun ekinde yer alan *haritayı*, bütünlüklü bir anlaşmaya

62 "Denктаş'ın Başarısı", *Kıbrıs Gazetesi*, 2 Ağustos 1992, No: 318, s. 10.

63 Mehmet Ali Birand, "Denктаş'ın Müzakere Taktiği Doğruydum", *Sabah Gazetesi*, 17 Ağustos 1992a, No: 63225, s. 17.

64 Mehmet Ali Birand, "Kıbrıs İçin BM Güvenlik Konseyi'nin Başkaldırma Zamanı", *Sabah Gazetesi*, 8 Eylül 1992b, No: 87521, s. 17.

65 Tamçelik, *a.g.t.*, s. 712.

varılması için temel alınması gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁶ Ancak Gali, toprak düzenlemelerinin *Fikirler Dizisi*'nde yer aldığı şekliyle yapılmasını engelleyen bir tutum takınmıştır.

Aslında belgede “*Kıbrıs Türk ve Rum toplulukları, kendileri tarafından yönetilecek federe devlet toprakları üzerinde 1977 Üst Düzey Anlaşmasında dikkate alarak anlaşılabilir*”⁶⁷ denmekte, fakat hemen ardından *Gali haritası* adında bir belge eklenmiş ve bu belgeye göre her iki federe devlete ait toprakların içeriği gösterilmiştir. Böyle bir tutum hiç kuşkusuz ki, serbest müzakere tekniklerine ve 1977 Doruk Anlaşmasında belirlenen kriterlere ters düşmektedir.

Buna rağmen Gali, müzakere sürecini değerlendiren raporunu, 21 Ağustos 1992 tarihinde Güvenlik Konseyi'ne sunmuştur. Ancak Türk tarafı, resmi hiçbir yanı olmayan ve *non-paper* niteliğindeki *haritayı* raporuna ekleyen Gali'ye büyük tepkisi göstermiştir.⁶⁸ Bu tepkiye rağmen Gali, hazırladığı *haritaya* resmiyet kazandırmak istemiş ve bunda da başarılı olmuştur. Aslında Gali'nin resmileştirdiği haritada, Rumlara özellikle *Güzelyurt* bölgesinin ve *Maraş*'ın bırakıldığı görülmüştür. Ancak bu durum, Türk tarafı için kabul edilir bir şey değildir. Fakat şu bir gerçektir ki, 1992 görüşmelerinin ilk iki turunda Türk tarafının sahip olduğu %36.5'lik sahanın, %29+ oranına kadar düştüğü tescil edilmiştir.

Aslında 789 sayılı karara göre Güvenlik Konseyi, “*Genel Sekreter'in 21 Ağustos 1992 tarihli raporunun ekinde yer alan haritanın yansıttığı toprak düzenlemeleri de dahil olmak üzere Fikirler Dizisi'nin bütünsel bir çerçevede anlaşmaya varılabilmesi için temel olarak kabul edildiğini*”⁶⁹ bir kez daha teyit etmiştir. Yani Güvenlik Konseyi, *Gali haritasını*, Fikirler Dizisi'nin bir parçası olarak resmileştirmiş ve bu haritanın, görüşmelere esas olması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Bunun yanı sıra Konsey, “*adadaki durumun kabul edilemez*”⁷⁰ olduğuna ve “*Fikirler Dizisi doğrultusunda bütünlüklü bir anlaşmaya, gecikilmeden varılması*”⁷¹ gerektiğine işaret etmiştir. Bunun dışında Konsey, Fikirler Dizisi'ne uygun bir anlaşma olabilmesi için Türk tarafının, başta *Güzelyurt* olmak üzere Rumlara toprak vermesinin ve kalan topraklarındaki bazı bölgelere de Rum nüfusun yerleştirilmesinin uygun olacağını belirtmiştir. Bu yüzden *yer değiştirecek kişilerin* iskân edilmeleri için şimdiden *'fizibilite çalışmalarının'* yapılmasına da dikkat çekilmiştir.⁷²

66 “Güvenlik Konseyi'nin 789 Sayılı Kararının Tam Metni”, *Yeni Düzen Gazetesi*, 27 Kasım 1992, No: 323, s. 3.

67 Ahmet C. Gazioğlu, “Fikirler Dizisinde Neler Var, Neler Yok-I”, *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, X (Mayıs 1997) 3, s. 16.

68 Kepoğlu, *a.g.t.*, s. 59.

69 “Report of The Secretary-General on His Mission of Good Offices in Cyprus”, *UN Security Council*, S / 24472, 21 August 1992, s. 7; “Genel Sekreter'in Kıbrıs'taki İyi Niyet Görevine İlişkin Raporu”, *Kıbrıs Gazetesi*, 26 Ağustos 1992, No: 329, s. 6-8.

70 Şükrü S. Gürel, *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1993, s. 114.

71 Gürel, *a.g.e.*, s. 114.

72 Tamçelik, *a.g.t.*, s. 713.

Dolayısıyla bütün bunlar göstermektedir ki, Gali'nin 21 Ağustos 1992 tarihinde hazırladığı ve Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporun içeriği, kayda değer özellikler taşıdığı için önemli bir belge olduğunu söylemek mümkündür.

Gali, özellikle hazırladığı raporda her iki toplum liderine, Güvenlik Konseyi'nin öncelikli isteği olan '*toprak düzenlemeleri*' ve '*yer değiştiren kişilere*'⁷³ değinileceğini ve tarafların, bu iki konuda uzlaşmaya varması hâlinde öteki konulara geçileceğini belirtmiştir.

Bununla birlikte Fikirler Dizisi'nde yer alan haritanın, Güvenlik Konseyi'nce onaylanan kriterler doğrultusunda belirlenmesi ve her iki federe devletin sınırlarının çizilmesi istenmiştir. Aslında Konsey'in söz konusu kriterleri arasında, yer değiştirmiş çok sayıdaki Rum'un evlerine ve yerlerine geri dönmesi de vardır.

Bu gelişmeler sırasında Genel Sekreter ve temsilcileri, Denктаş'la yaptıkları görüşmelerde, *toprak düzenlemelerine* ilişkin birçok tartışmalar yapmışlardır. Sonuçta Denктаş, ilkin 1984'te, daha sonra da 1986'da kabul ettiği *Kıbrıs Türk Federe Devleti*'nin %29+'lık bir oranla sonuçlanacak toprak ayarlamasını kabul etmeye hazır olduğunu açıklamıştır.⁷⁴ Fakat bu kabul ediş, nihaî sonuca ulaşmaya yetmemiştir. Çünkü Denктаş, toprak düzenlemelerine ilişkin olarak birtakım şartlar daha ileri sürmüştür.

Aslında Denктаş'ın bu sırada ileri sürdüğü önerilerin hiç biri, Fikirler Dizisi'ne ve toprak düzenlemelerine uygun bir yaklaşım değildir. Bunun üzerine Genel Sekreter Gali, Güvenlik Konseyi'nce kendisine tevdi ettiği *iyi niyet görevini* hatırlatmış ve bu çerçevede, hazırladığı *haritayı* her iki tarafa da sunacağını belirtmiştir. Ayrıca Gali, toprak konusundaki tartışmaların "*yüzdelliklerden*"⁷⁵ ziyade, harita üzerinde çizilecek '*hatla*' belirlenmesinin daha uygun olacağını belirtmiştir.

Bunun üzerine Gali, daha önceki raporunda da (S / 23780) belirttiği gibi, özellikle *toprak düzenlemeleriyle* ve *yer değiştirmiş kişilerle* ilgili olarak ilerlemenin olması hâlinde, bunun, Fikirler Dizisi'ne dayalı yeni bir anlaşmanın imzalanmasına temel olabileceğini açıklamıştır.

BM yetkililerine göre *yer değiştirmiş kişilerle* ve *toprak düzenlemeleriyle* ilgili öneriler açık bir dille ifade edildiğinden, tarafların uygun bir anlaşmaya varması ciddi bir olasılıktır. Kaldı ki taraflar, yeterli *siyasal irade* göstermiş olsalardı, bu anlaşmanın 1992 Haziranında veya Ağustosunda imzalanması mümkün olacağı teyit etmişlerdir.⁷⁶

73 "Report of The Secretary-General on His Mission of Good Offices in Cyprus", *UN Security Council*, S / 24472, 21 August 1992, s. 7; "Genel Sekreter'in Kıbrıs'taki İyi Niyet Görevine İlişkin Raporu", *Kıbrıs Gazetesi*, 26 Ağustos 1992, No: 329, s. 6-8.

74 *a.g.b.*, s. 10.

75 *a.g.b.*, s. 10-11; "Genel Sekreter'in Kıbrıs'taki İyi Niyet Görevine İlişkin Raporu", *Kıbrıs Gazetesi*, 26 Ağustos 1992, No: 329, s. 6-8.

76 *a.g.b.*, s. 16.

Aslında Genel Sekreter Gali, yapılacak coğrafî ayarlamalarda, mümkün olduğunca çok sayıdaki Rum'un, Rum yönetimi altındaki bölgelerde rehabilite edilmesini istemiştir. Rapordan açıkça anlaşılacağı gibi, Denктаş'ın bu konudaki görüşleri, gerçek dışı sayılmış ve Denктаş'ın görüşmeler sırasında sunduğu haritaların değersiz olduğunu belirtmiştir.⁷⁷

Bu durum, Türk tarafı açısından sıkıntılı olsa da Rum tarafı açısından da pek rahat değildir. Zira Vasiliu, bir yandan Genel Sekreter'i eleştirmiş öte yandan da önerdiği coğrafî ayarlamaları haksız bulunduğunu ifade etmiştir. Aslında Vasiliu, kendi iç kamuoyunu ikna etmek istediğinden bunu yapmak zorunda kalmıştır.⁷⁸ Kaldı ki Vasiliu, Gali'nin hazırladığı raporda Türklerin endişe duyduğu bütün konuların dile getirildiğinden ve hiçbir Türk'ün *konut* ve *ekonomik* olarak *'rehabilite'* edilmeden yerinden edilemeyeceğinden söz etmiştir.

Aslında Vasiliu, Genel Sekreter'in hazırladığı raporu daha farklı olarak değerlendirdiği görülmüştür. Buna göre raporda, gerek olayların sıralanış şeklinin, gerekse toprak ve göçmenler konusunda belirtilen görüşlerin objektif olduğu belirtilse de Türk tarafının görüşleri savunulduğu için *"objektif olmadığı"*⁷⁹ dile getirilmiştir. Özellikle buna, ada kıyılarının %55'inin Türk kontrolüne verilmesi gösterilmiştir. Zira Rum görüşüne göre nüfusun %18'i, kıyılarının %55'ini kontrol etme hakkı yoktur.

Rum tarafının itirazına matuf bir diğer konu ise geleneksel Türk köyle-riyle ilgili olarak kantonlar oluşturulmak istenirken, geleneksel Rum köylerinde böyle bir şeyin öngörülmemesi itiraza şayandır. Özellikle Genel Sekreter Türk tarafına sorumluluk yükleyeceği yerde, raporunda Türk görüşlerini haklı göstermeye çalışması, Rum tarafını kaygılandırmıştır. Örneğin Rum görüşüne göre Genel Sekreter'in toprak konusunda sunduğu öneriler, *'Kıbrıs Cumhuriyeti'*nin toprağı üzerinde %28'lik bir oranla yeni bir devletin kurulacağı anlamına gelmektedir. Kaldı ki Rumlara göre Türkler, ada nüfusunun %18'ini teşkil ettikleri ve özel mülkiyetin sadece %13'üne sahip oldukları hâlde, kendilerine ada toprağının %28'inde federe bir devlet kurma olanağının verilmesi doğru bir yaklaşım değildir.⁸⁰ Bununla ilgili olarak Vasiliu, Bosna-Hersek'i bu vesileyle örnek göstermiştir. Çünkü Bosna-Hersek'te toprak taksimatı yapılırken, çeşitli etnik yapıların *nüfus oranları* dikkate alınarak yapılmıştır.

77 "Gali'nin Raporu ve Rum Yönetimi", *Fileleftheros Gazetesi*, 26 Ağustos 1992, No: 3097, s. 2; "Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 26 Ağustos 1992, s. 2.

78 "Rum Tavizleri Resmîleşiyor", *Simerini Gazetesi*, 26 Ağustos 1992, No: 6097, s. 4; *a.g.b.*, s. 4.

79 "Rum Parti Liderinin Demeci", *Fileleftheros Gazetesi*, 27 Ağustos 1992, No: 4059, s. 3; "Rum Parti Liderinin Demeci", *Agon Gazetesi*, 27 Ağustos 1992, No: 718, s. 2; "Rum Parti Liderinin Demeci", *Haravgi Gazetesi*, 27 Ağustos 1992, No: 611, s. 1; "Rum Parti Liderinin Demeci", *Eleftherotipia Gazetesi*, 27 Ağustos 1992, No: 987, s. 3; "Rum Parti Liderinin Demeci", *Simerini Gazetesi*, 27 Ağustos 1992, No: 3112, s. 1; "Rum Parti Liderinin Demeci", *Cyprus Mail Gazetesi*, 27 Ağustos 1992, No: 1259, s. 2; "Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 27 Ağustos 1992, s. 3.

80 "Vasiliu'nun Jakarta'daki Konuşması", *Agon Gazetesi*, 3 Eylül 1992, No: 874, s. 1.

Bu tartışmaların yaşandığı bir sırada Genel Sekreter Butros Gali, başlatılması düşünülen üçüncü tur görüşmelerinde, ilk konu olarak *toprak düzenlemelerinin* gündeme geleceğini ve bunu, Denктаş'ın gösterdiği tepkiye rağmen yapacağını bildirmiştir. Hâlbuki Denктаş, daha önce de teklif ettiği gibi bu sürecin '*göçmenler*' konusuyla başlanmasını, '*anayasa*' konusuyla devam etmesini ve '*toprak*' konusu ile nihayetlendirilmesini teklif etmiştir.⁸¹ Ancak Genel Sekreter, özellikle *toprak* konusunda bulunacak çözümün, *göçmenler* konusunun çözümünü de beraberinde getireceğine inanmıştır.

Bu sırada ada kıyılarının hâkimiyeti, tekrardan gündeme gelmiştir. Tespit edildiği kadarıyla *Gali haritasında* toplam kıyı uzunluğu 772 km.'dir ve kıyıların %55'i Türklere bırakılmıştır. Zaten kıyıların %10'u İngiliz kontrolünde bulunmaktadır. Rumlarda ise sadece %35⁸² oranında bir kıyı uzunluğu kalmıştır ki, bu durum ciddi bir tartışma konusu olmuştur. Bunun üzerine ana muhalefet lideri Klerides, Vasiliu'yu eleştirmiş ve toprak konusu görüşülürken, başka konuların görüşülmesini büyük bir hata⁸³ olarak değerlendirmiştir. Aslında Klerides, '*Türkleri uzlaşmaz gösterilebilmek*' için toprak konusunun görüşülmesi gerektiğini öteden beri desteklemiştir.

Esasında müzakerelerde, önce *toprak* konusu üzerinde anlaşmaya varılması ve öteki konulara ondan sonra geçilmesini öngören prosedürün değiştirilmesine Klerides'ten başka *DİKO* ve *EDEK* partilerinin liderleri *Kiprianu* ile *Lissarides*'in de karşı çıktığı bilinmektedir.⁸⁴

Özellikle Rum muhalefetine göre öncelikli konu olarak *toprak* meselesi görüşülüp halledilseydi, Türk tarafının ve onun temsilcisi Denктаş'ın uzlaşmazlığı ortaya çıkacak ve Türk tarafına *uzlaşmazlık* damgası vurularak, baskı yapılması mümkün olacaktır. Aksi takdirde *toprak* konusu anlaşmaya bağlanmadan, *anayasa* konusuna geçilmesi, bu konuda, *Fikirler Dizisi*'nden farklı görüşlere sahip olan Rum tarafını da uzlaşmaz gösterecek ve sonuçta onlara da sorumluluk yüklenebilecektir. Dolayısıyla Klerides'e göre müzakerenin temel hedefi, *toprak oranı* ve onu belirleyecek *unsurlar* üzerinde odaklaşmak olmalıdır.⁸⁵ Eğer Rum tarafı *toprak* konusunda böyle bir karar alırsa, yeni sınırın belirlenmesinde *nüfus*

81 "Toprak Konusu", *Fileleftheros Gazetesi*, 23 Ekim 1992, No: 10225, s. 2; "Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 23 Ekim 1992, s. 2; "3. Tur Görüşmeler Başladı", *Mahi Gazetesi*, 29 Ekim 1992, No: 338, s. 1; "Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 29 Ekim 1992, s. 1; "Vasiliu Bocalıyor", *Simerini Gazetesi*, 29 Ekim 1992, No: 399, s. 4; "Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 29 Ekim 1992, s. 4.

82 "Kıyılar", *Simerini Gazetesi*, 2 Kasım 1992, No: 902, s. 6; "Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 2 Kasım 1992, s. 6.

83 "Klerides'ten Vasiliu'ya Eleştirisi", *Agon Gazetesi*, 23 Kasım 1992, No: 607, s. 2; "Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 23 Kasım 1992, s. 2.

84 "Klerides'ten Vasiliu'ya Eleştirisi", *Agon Gazetesi*, 23 Kasım 1992, No: 607, s. 2; "Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 23 Kasım 1992, s. 2.

85 Evstathios Lagakos vd., *Dış Politikayla İlgili Düşünceler ve Arayışlar*, Çev. KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, Lefkoşa 1997, s. 3.

oranı ile birlikte, *ekonomik ve savunma alanı* olarak da mümkün olan en yüksek oranı (optimum noktayı) elde etmiş olacaktır.

Bunun üzerine Gali, Kıbrıs meselesinin hâlli için 23 Kasım 1992 tarihinde yeni bir rapor hazırlamıştır. Ancak Gali, bu raporunda gerek Denktaş'ın gerekse Türk tarafının "*gerekli siyasal iradeye sahip olmadığını*"⁸⁶ belirterek, yeni bir eleştiri daha getirmiştir.

Gali'nin Denktaş'a yönelttiği bir diğer eleştiri ise *toprak* konusundadır. Gali, özellikle *toprak düzenlemeleriyle* ilgili olarak Denktaş'ın, Fikirler Dizisi'nin bir parçası olan haritayı kabul etmemesini iyi niyet olarak değerlendirmiştir. Kaldı ki belgede, Denktaş'ın Fikirler Dizisi'ne dahil edilmiş olan haritayı, tartışmaya bile değer bulmadığını belirtmiştir.⁸⁷ Hâlbuki Genel Sekreter, uzlaşmaya varabilmek için Türk tarafının *toprak tavizini* verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ancak uzlaşma zemininde verilen *tavizin*, adanın satılması anlamına gelmediğine de vurgu yapmıştır. Ancak bu konuda başarı sağlandığını söylemek mümkün olmamıştır.

Görülebileceği gibi Kıbrıs görüşmelerinde temel amaç, eşit yetki ve güç kaynaklarının paylaşımına bağlı, sürdürülebilir ve federatif yapıda anayasal bir düzen kurmaktır. Bu yüzden Türk tarafının da ifade ettiği gibi "*kabul edilebilir ve yaşayabilir çözüme karşılık toprak*"⁸⁸ tavizi verebileceği görülmüştür. Hâlbuki Genel Sekreter'in müzakere esnasında, esas amaçtan saptığı görülmüştür. Genel Sekreter'in ihtilâfın esasını, özellikle *toprak ayarlamaları* ile *yerleşim* konularında görmesi doğru bir yaklaşım değildir.⁸⁹

Dolayısıyla Kıbrıs meselesine bütünlüklü bir çözüm bulma çabası içinde olan yabancı arabulucuların şimdiki yaklaşımları, merkezî hükümete ait yetkilerin toprak tavizi ile bağlantılı⁹⁰ olacağı ve bu yetkilerin, toprak tavizi artıka azalacağı ve yahut da toprak tavizi azaldıkça yetkilerin artacağı bir formülle izah edilebileceği düşünülmektedir.⁹¹

Sonuç

Her şeyden önce Kıbrıs müzakerelerinde gelişen '*mini paket*' yaklaşımı, öncelikle siyasal çözüm sağlanmadıkça, Türk tarafının yararına olmayacağı açıktır. Çünkü genel olarak toprak tavizinde bulunması gereken tarafın Türk tarafı olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Türk tarafının '*mini paketlerle*' toprak tavizine

86 "Report of The Secretary-General on His Mission of Good Offices in Cyprus", *Security Council*, 23 November 1992, s. 12.

87 *a.g.b.*, s. 20.

88 Akay Cemal, "Ortak Yönetim Çağrısı", *Hürriyet Gazetesi*, 21 Ocak 1995, No: 42558, s. 17.

89 Ergün Olgun, "Butros Gali'nin Fikirlerine Ciddi Eleştiri", *Kıbrıs Gazetesi*, 28 Ocak 1993, No: 803, s. 12; Orbay Deliceirmak, *Haklılık ve Kararlılık (Tepkiler Demeti)*, Lefkoşa, 1993, s. 181.

90 Deliceirmak, *a.g.r.*, s. 157.

91 "Fileleftheros: "En Önemli Konu Toprak", *Fileleftheros Gazetesi*, 14 Ekim 1995, No: 8895, s. 1.

zorlanması, kapsamlı bir anlaşmanın veya siyasal bir çözümün bulunmasına yardımcı olmayacağı düşünülmektedir.

Kaldı ki üzerinde çokça tartışılan *Maraş'a karşılık, Lefkoşa Havaalanının* uluslararası trafiğe açılması denkleminin başarıya ulaşması hemen hemen imkânsız gibidir. Zira bu denklemin paydaşları, bir birine *eşit* veya *denk* unsurlar değildirler. Bundan hareketle denebilir ki, bir yandan verildikten sonra geri dönüşü olmayan toprak tavizi, öte yanda ise Türk tarafına ne getireceği belli olmayan hayali avantajlar bulunmaktadır. Dolayısıyla bu denklemin paydaşları, *eşit* kategoride olmadığını söylemek mümkündür.

Bütün olumsuzluklara rağmen taraflar toprak konusunda ilk kez bir araya gelmiş ve konuyla ilgili olarak müzakere yapıldığı bir süreç yaşanmıştır. Kaldı ki taraflar, kapsamlı görüşmeler sonucunda belli bir noktaya kadar da gelmişlerdir. Dolayısıyla bu sürecin ilk kez yaşanması Kıbrıs meselesi için dikkat çekici bir husus olarak kayda geçmiştir. Bundan sonraki süreç, ancak *Annan Plânı* ile yaşanabilmiştir.

Ne var ki yaşanan sürecin sonunda, gerek Fikirler Dizisi'nin, gerekse Annan Plânı'nın '*nazik dengenin*' korunması için Türk tarafında '*yeni açılımlarla*' ilgili beklentilerin doğmasına neden olmuştur. Özellikle bu beklenti, Gali'nin *Fikirler Dizisi*'nde en yüksek noktaya kadar çıkmıştır.

Bütün bunlar göstermektedir ki, Türk tarafı açısından Fikirler Dizisi'nin en sıkıntılı yönü, Gali'nin *Güzelyurt'u* Rumlara bırakması ve Türk topraklarının %28.2'ye kadar düşürülmesidir.

Bir diğer sıkıntı ise Kıbrıs meselesinde ilk kez hazırlanan bir *haritanın*, *Fikirler Dizisi*'ne ilave edilerek resmîyet kazanmasıdır. Böylece o güne kadar gizli olarak hazırlanan ve *non-map* olarak değerlendirilen haritaların gizliliği kalkmış ve tarafları bağlayıcı bir unsur olarak müzakere masasına konulmuştur. Dolayısıyla BM'nin Kıbrıs konusunda bu haritayı yayımlayarak resmîyet kazanması, 1974 Barış Harekâtı'ndan sonra ilk kez gerçekleşmiştir.

Aslında BM'nin *Gali haritasını* dünya kamuoyuna ilân ederek, bu belgeye resmîyet ve bağlayıcılık kazandırması, Türk tarafına ciddi bir baskının yapılmasına neden olmuştur. BM'nin bu hareketi, başından beri *Güzelyurt'u* kendi cebinde gören Kıbrıs Rum yönteminin elini güçlendirmiş, adeta onlara güçlü bir koz vermiştir.

Türk tarafı ise bu konuyu ortadan kaldırabilmek veya en azından dengeleyebilmek için birtakım harita önerilerinde bulunmuşsa da bu önerilerin tamamı BM tarafından reddedilmiştir. Zira BM, toprak konusunda %29+'ya kadar düşen önerinin, en son öneri olarak kabul edilmesini istemiştir.

Özellikle BM Genel Sekreteri Gali'ye göre toprak konusunda *yüzdeler* değil, *çizginin geçeceği yerler* önemlidir. Bu yüzden Gali, toprak konusunda '*Türk*

Gazi

Akademik
Bakış

123

Cilt 6 Sayı 11
Kış 2012

tarafından gerekli hassasiyeti göstermesini' istemiş ve Türklere, *Güzelyurt*'u Rumlara bırakan haritayı kabul etmesini tavsiye etmiştir.

Aslında bu durum, tavsiyeden de öteye geçmiş ve Güvenlik Konseyi, 26 Ağustos 1992 tarihinde kabul ettiği 774 sayılı kararla *Gali haritasını*, Fikirler Dizisi'nin bir parçası olarak ilan etmiştir. Bir başka deyişle BM, tarafları uzlaştırmak için bu haritanın temel olabileceğini belirtmiştir. Ancak bu karar, Türk tarafının tezlerine önemli bir darbe vurduğu görülmüştür.

New York'ta özellikle Türk heyetine '*geleneksel Türk köylerine dokunulmama- cağı*' sözünün verilmesine rağmen haritada, 1974'ten bu yana KKTC sınırları içinde olan ve tarih boyunca Türklere çoğunlukta bulunduğu bölgeler, Rumlara bırakılmıştır. Hâlihazırda Türklere bırakılacak toprağın %28.2'ye düşürülmesinin, başta *Güzelyurt* olmak üzere *Erenköy*, *Yeşilirmak* ve *Mesarya ovasının* Rum yönetimine iadesinin istenmesi de dikkat çekicidir.

Dikkat çekici bir diğer husus ise ABD Başkanı George Bush'un, Kıbrıs meselesinin çözümlenmesini veya hiç değilse bir ilke anlaşmasına varılmasını arzulamasıdır. Bu nedenle Amerikalılar, sonuç alıcı girişimlere bulunmayı tercih etmişler ve buna ulaşmak için de toprak konusunda %28-29 oranına dayalı çeşitli uzlaşma formüllerinin hazırlanmasına çalışmışlardır. Ne var ki Amerikalıların hazırladığı muhtelif formüller, *Gali haritası* üzerinde önemli değişikliklerin yapılacağı manasına gelmemektedir. Esasında Amerikalıların bütün dikkati, *Güzelyurt* bölgesi üzerinde toplanmıştır. Buna göre *Güzelyurt* bölgesi için '*orta yol*' formülü geliştirilmiştir. Bu formüle göre *Gali haritasında* bulunan çizginin, *Güzelyurt* bölgesinden geçerken, daha *güneyden* geçirilmesine dikkat edilecektir. Böylece *Güzelyurt* kasabasından geçirilen yeni çizgiyle, kasaba Rumlara verilmiş olacak, ama kuzeyindeki topraklar, denize kadar Türklere bırakılacaktır.⁹²

Amerikalıların toprak konusunda sunduğu bir diğer formül ise Kıbrıs'ın doğu bölgelerinde, yani *Engomi*, *Aysergi* ve *Apostol Barnaba*'nın Rumlara verilmesi şeklinde tezahür etmiştir. Aslında bu formülün, Türk tarafınca da kabul edildiği iddia edilse de bunun doğru olmadığı tespit edilmiştir. Özellikle bu konuyla ilgili olarak Denktaş, *iki bölgeliliği* zedeleyici her duruma karşı tepki koyduğu dikkate alınır, bu görüşün çok gerçekçi olmadığı ortadadır.⁹³

Bütün olumsuzluklara karşın Türk tarafının yine de elde ettiği birtakım avantajlar da vardır. Örneğin harita hazırlanırken, Denktaş'ın daha önce sözünü ettiği kriterlerin dikkate alınacağı, ilk kez kayda geçirilmiştir. Dolayısıyla bu du-

92 Bunun için bkz. ... "ABD'nin Görüşleri", *Fileleftheros Gazetesi*, 24 Ağustos 1992, No: 1091, s. 2; "Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 24 Ağustos 1992, s. 2.

93 Bu bilgi, KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş'la muhtelif zamanlarda yapılan görüşmelerden elde edilmiştir.

rumu, Türk tarafı için ciddi bir avantaj olarak değerlendirmek mümkündür. Buna göre Denктаş'ın kayda geçirdiği kriterleri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

1. Toprak ayarlamalarında hâlen Türk makamlarınca kontrol edilen kıyı şeridinin korunması,
2. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin, İngiliz Üs Bölgesi'yle temas etmesi,
3. Toprak düzenlemelerinde, geleneksel Türk köylerine saygı gösterilmesi,
4. Toprak düzenlemelerinde, su kaynaklarının adil dağıtımının sağlanması,
5. Ercan havaalanının, Türk yönetimi altındaki bölgede kalması istenmiştir.⁹⁴

Aslında bütün bunlar göstermektedir ki, *toprak* konusu tarafların uzlaşmakta en çok zorlandığı konuların başında gelmektedir. Zira tarafların çıkarları veya beklentileri, kolay kolay tatmin edilecek nitelikte değildir. Özellikle her iki tarafın istekleri, optimal noktada konuşlanmıştır ki, uzlaşma adına bir adım geri atıldığında, mevcut kamuoyu '*ülkesini satan/vatan haini*' damgasını vurmaktadır. Hâlbuki müzakere masasında yapılacak '*al-ver*' eksersizisi ile *kısmi tatmin* sağlanması mümkün iken, *mutlak tatmin* esasına göre beklentileri yukarıya çekmek, başarısızlığa neden olmaktadır. Bunu dengelemek ise sağduyulu siyasî liderlerinin işi olduğu açıktır.

Gobi haritası (1981)

94 "Report of The Secretary-General on His Mission of Good Offices in Cyprus", *Security Council*, S / 24472, 21 August 1992, s. 7; "Genel Sekreter'in Kıbrıs'taki İyi Niyet Görevine İlişkin Raporu", *Kıbrıs Gazetesi*, 26 Ağustos 1992, No: 329, s. 6-8.

Gali haritası (1992)

Kaynaklar

1997 Yılı Sonu İtibarıyla Kıbrıs Sorunu, Hazırlayan: Dış Politika ve Savunma Grubu, Siyasî ve Sosyal Araştırmalar Vakfı (SİSAV), İstanbul 1998.

"3. Tur Görüşmeler Başladı", *Mahi Gazetesi*, 29 Ekim 1992, No: 338, s. 1.

"ABD'nin Görüşleri", *Fileleftheros Gazetesi*, 24 Ağustos 1992, No: 1091, s. 2.

AKPINAR, Mehmet Ali. "Birleşmiş Milletler Çözüm Plânının Tam Metnini Açıklıyoruz", *KKTC Başbakanlık Enformasyon Müdürlüğü Arşivi*, Dosya: BM Çözüm Plânları, Tarih: 1992.

ALASYA, Halil Fikret. "Bir Denктаş Var!", *Tercüman Gazetesi*, 10 Eylül 1993, No: 32251, s. 8.

ALASYA, Halil Fikret. "Yavru Vatan'ın Vatan Oluşu", *Tercüman Gazetesi*, 3 Mart 1992, No: 12558, s. 6.

BİRAND, Mehmet Ali. "Denктаş'ın Müzakere Taktiği Doğruyd", *Sabah Gazetesi*, 17 Ağustos 1992a, No: 63225, s. 17.

BİRAND, Mehmet Ali. "Kıbrıs İçin BM Güvenlik Konseyi'nin Başkaldırma Zamanı", *Sabah Gazetesi*, 8 Eylül 1992b, No: 87521, s. 17.

"Birleşmiş Milletler Çözüm Plânının Tam Metnini Açıklıyoruz", *KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Arşivi*, Dosya: BM Çözüm Plânları, Tarih: 1992.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 789 (1992) Sayılı Kararının Işığında Kıbrıs Sorunu ve Türkiye, Siyasî ve Sosyal Araştırmaları Vakfı (SİSAV), İstanbul 1993.

"BM'nin Yeni Belgesi", *Agon Gazetesi*, 20 Temmuz 1992, No: 986, s. 2.

"Butros Galî'nin İhtarı", *Fileleftheros Gazetesi*, 12 Haziran 1992, No: 6089, s. 3.

- "Camillion Yeni Zemin Arıyor", *Pronia Nea Gazetesi*, 30 Mayıs 1992, No: 269, s. 1.
- CEMAL, Akay. "Ortak Yönetim Çağrısı", *Hürriyet Gazetesi*, 21 Ocak 1995, No: 42558, s. 17.
- DELİCEİRMAK, Orbay. (der.). *Haklılık ve Kararlılık (Tepkiler Demeti)*, Lefkoşa 1993.
- DELİCEİRMAK, Orbay. *Toprak Konusu ve Rum Tutarsızlıkları 1964-1996*, KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi (Yayınlanmamış Özel Rapor), Lefkoşa 1997.
- "Denктаş, 20 Köy İade Etmeyi Önerdi", *Alithia Gazetesi*, 24 Temmuz 1992, No: 744, s. 2.
- "Denктаş'ın Başarısı", *Kıbrıs Gazetesi*, 2 Ağustos 1992, No: 318, s. 10.
- "Denктаş'ın Önerisi Kabul Edilmedi", *Fileleftheros Gazetesi*, 25 Temmuz 1992, No: 6547, s. 1 ve 4.
- "Denктаş'ın Önerisi Kabul Edilmedi", *Pronia Nea Gazetesi*, 25 Temmuz 1992, No: 928, s. 4.
- "Fileleftheros: 'En Önemli Konu Toprak'", *Fileleftheros Gazetesi*, 14 Ekim 1995, No: 8895, s. 1.
- "Gali Formülü", *Simerini Gazetesi*, 11 Nisan 1992, No: 1205, s. 5.
- "Gali'nin Raporu ve Rum Yönetimi", *Fileleftheros Gazetesi*, 26 Ağustos 1992, No: 3097, s. 2.
- GAZİOĞLU, Ahmet C. "Fikirler Dizisinde Neler Var, Neler Yok-I", *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, X (Mayıs 1997) 3, s. 13-19.
- "Genel Sekreter'in Kıbrıs'taki İyi Niyet Görevine İlişkin Raporu", *Kıbrıs Gazetesi*, 26 Ağustos 1992, No: 329, s. 6-8.
- "Görüşmelerin Kaderi", *Fileleftheros Gazetesi*, 14 Mayıs 1992, No: 2112, s. 1.
- GÜREL, Şükrü S. *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1993.
- "Güvenlik Konseyi Gali Raporu'nu Ele Alıyor", *Kıbrıs Gazetesi*, 10 Nisan 1992, No: 802, s. 8.
- "Güvenlik Konseyi Gali Raporu'nu Ele Alıyor", *KKTC Başbakanlık Enformasyon Müdürlüğü Arşivi*, Dosya: BM Çözüm Plânları, Tarih: 10 Nisan 1992.
- "Güvenlik Konseyi Toplanacak", *Simerini Gazetesi*, 30 Temmuz 1992, No: 987, s. 1.
- "Güvenlik Konseyi'nin 789 Sayılı Kararının Tam Metni", *Yeni Düzen Gazetesi*, 27 Kasım 1992, No: 323, s. 3.
- "HDP, SDP: Gizlilik Kalkmalı", *Kıbrıs Gazetesi*, 3 Temmuz 1992, No: 618, s. 3.
- İSMAİL, Sabahattin. *Kıbrıs Üzerine Bildiriler*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP) Yayınları, Lefkoşa 1998.
- KEPOĞLU, Halil. *Kıbrıs Sorunu*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995.
- Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü-Yarını*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 1995.
- "Kıyıları", *Simerini Gazetesi*, 2 Kasım 1992, No: 902, s. 6.
- "Klerides'ten Vasiliu'ya Eleştirisi", *Agon Gazetesi*, 23 Kasım 1992, No: 607, s. 2.
- LAGAKOS, Evstathios. George PAPULYAS, Yoannis CUNİS, Viron THEODORO-

Gazisi

Akademik
Bakış

127

Cilt 6 Sayı 11
Kış 2012

PULOS. *Dış Politikayla İlgili Düşünceler ve Arayışlar*, Çev. KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, Lefkoşa 1997.

"New York Görüşmelerinde En Kritik Gün", *Fileleftheros Gazetesi*, 24 Temmuz 1992, No: 128, s. 2.

OLGUN, Ergün. "Butros Gali'nin Fikirlerine Ciddi Eleştiri", *Kıbrıs Gazetesi*, 28 Ocak 1993, No: 803, s. 12.

"Report of The Secretary-General on His Mission of Good Offices in Cyprus", *Security Council*, S / 24472, 21 August 1992.

"Report of The Secretary-General on His Mission of Good Offices in Cyprus", *Security Council*, 23 November 1992.

"Rum Basın Bülteni", *Türk Ajansı Kıbrıs Arşivi (TAKA)*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 24 Ağustos 1992, s. 2.

"Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 15 Mayıs 1992, s. 3.

"Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 17 Temmuz 1992, s. 3.

"Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 2 Kasım 1992, s. 6.

"Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 23 Ekim 1992, s. 2.

"Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 23 Kasım 1992, s. 2.

"Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 25 Temmuz 1992, s. 1-5.

"Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 26 Ağustos 1992, s. 2, 4-5.

"Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 27 Ağustos 1992, s. 3.

"Rum Basın Bülteni", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Bülteni, Tarih: 29 Ekim 1992, s. 1 ve 4.

"Rum Basın Özetleri", *KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, Dosya: Rum Basın Özetleri, Tarih: 11 Nisan 1992, s. 5.

"Rum Basın Özetleri", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Özetleri, Tarih: 14 Nisan 1992, s. 1-2.

"Rum Basın Özetleri", *TAKA*, Dosya: Rum Basın Özetleri, Tarih: 4 Mayıs 1992, s. 2.

"Rum Liderlerin Görüşleri", *Haravgi Gazetesi*, 27 Temmuz 1992, No: 1221, s. 2.

"Rum Parti Liderinin Demeci", *Agon Gazetesi*, 27 Ağustos 1992, No: 718, s. 2.

"Rum Parti Liderinin Demeci", *Cyprus Mail Gazetesi*, 27 Ağustos 1992, No: 1259, s. 2.

"Rum Parti Liderinin Demeci", *Eleftherotipia Gazetesi*, 27 Ağustos 1992, No: 987, s. 3.

"Rum Parti Liderinin Demeci", *Fileleftheros Gazetesi*, 27 Ağustos 1992, No: 4059, s. 3.

"Rum Parti Liderinin Demeci", *Haravgi Gazetesi*, 27 Ağustos 1992, No: 611, s. 1.

"Rum Parti Liderinin Demeci", *Simerini Gazetesi*, 27 Ağustos 1992, No: 3112, s. 1.

"Rum Tavizleri Resmileşiyor", *Simerini Gazetesi*, 26 Ağustos 1992, No: 6097, s. 4-5.

"Rumlar, Makarios Haritasını Sunacaklar", *Simerini Gazetesi*, 17 Temmuz 1992, No: 6147, s. 3.

Görüş

Akademik

Bakış

128

Cilt 6 Sayı 11
Kış 2012

ŞENYENER, Şebnem. "Kıbrıs Görüşmelerinde Çetin Pazarlık", *Sabah Gazetesi*, 20 Haziran 1992a, No: 855245, s. 9.

ŞENYENER, Şebnem "Vasiliu: Kıbrıs'ta Türklere Yüzde 27 Toprak Kalmalı", *Sabah Gazetesi*, 18 Haziran 1992b, No: 85521, s. 10.

TAMÇELİK, Soyalp. "20. Yüzyılda Kıbrıs'taki İç Göç Hareketleri ve Toplumsal Özellikleri", *I. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Bildiri Kitabı-I (21-23 Kasım 2008)*, Yayına Hazırlayan: Ulvi Keser, Cilt I, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara 2009, s. 209-256.

TAMÇELİK, Soyalp. *Kıbrıs Meselesinin Çözüm Plânları (BM'nin 789 Sayılı Kararına Göre)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2008.

TAMÇELİK, Soyalp. "Kıbrıs'ın Batı Dünyası Açısından Jeopolitik Önemi ve Siyasî Algılamaları", *II. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Bildiri Kitabı-I (21-23 Ekim 2010)*, Yayına Hazırlayan: Ulvi Keser, Cilt III, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara 2011, s. 159-182.

"Toplumlararası Görüşmelerde Maraş", *Kıbrıs Gazetesi – Özel Maraş Eki*, 18 Haziran 1993, No: 906, s. 10.

"Toprak Konusu", *Fileleftheros Gazetesi*, 14 Mayıs 1992, No: 4022, s. 1.

"Toprak Konusu", *Fileleftheros Gazetesi*, 23 Ekim 1992, No: 10225, s. 2.

"Toprak ve Göçmen Konuları", *Eleftherotipia Gazetesi*, 11 Haziran 1992, No: 1932, s. 1.

"Toprak ve Göçmen Konuları", *Eleftherotipia Gazetesi*, 19 Haziran 1992, No: 289, s. 2.

"Toprak ve Göçmen Konuları", *Simerini Gazetesi*, 5 Haziran 1992, No: 2994, s. 2.

"Toprak ve Su", *Eleftherotipia Gazetesi*, 15 Mayıs 1992, No: 7258, s. 3.

"Toprak, Egemenlik ve Maraş", *Fileleftheros Gazetesi*, 4 Mayıs 1992, No: 6322, s. 2.

ULUÇ, Doğan. "Denktaş ve Vasiliu Yumuşama Yarışında", *Sabah Gazetesi*, 20 Haziran 1992a, No: 36651, s. 9.

ULUÇ, Doğan. "Kıbrıs Görüşmeleri Arpa Boyu", *Sabah Gazetesi*, 24 Haziran 1992b, No: 755212, s. 13.

"Vasiliu 'Harita Var' Diyor", *Fileleftheros Gazetesi*, 13 Haziran 1992, No: 5214, s. 1.

"Vasiliu Bocalıyor", *Simerini Gazetesi*, 29 Ekim 1992, No: 399, s. 4.

"Vasiliu'nun Jakarta'daki Konuşması", *Agon Gazetesi*, 3 Eylül 1992, No: 874, s. 1.

"Yılmaz'ın Değerlendirmesi", *Hürriyet Gazetesi*, 9 Ocak 1992, No: 325681, s. 11.

"Yunan Hükümetinin Tutumu", *Simerini Gazetesi*, 13 Haziran 1992, No: 2147, s. 2.

"Yüzde 29'ün Üstünde Toprak", *Fileleftheros Gazetesi*, 21 Haziran 1992, No: 6537, s. 1-2.

Gazisi

Akademik
Bakış

129

Cilt 6 Sayı 11
Kış 2012